

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

მაკა შავგულიძე

კახეთის რეგიონის მუზეუმების ისტორია მე-20
საუკუნეში და მათი განვითარების პერსპექტივები
(თელავის ისტორიული მუზეუმის და წინანდლის აღ.
ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის მაგალითზე)

სპეციალობა:

07.00.01 – საქართველოს ისტორია

ისტორიის დოქტორის აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

მ ა ც ნ ე

თელავი

2011

ნაშრომი შესრულებულია თელავის იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საქართველოს ისტორიის კათედრაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: დოდო ჭუმბურიძე
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

შემფასებლები: 1. ნიკოლოზ ჯავახიშვილი ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

2. ლელა სარალიძე
ისტორიის აკადემიური დოქტორი

დისერტაციის დაცვა შედგება:

2011 წლის "--14 ივლისს--" "-----" საათზე

თელავის იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე, მისამართი: 2200, ქ, თელავი, ქართული უნივერსიტეტის ქ. 1.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება თელავის იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში.

ავტორეფერატი დაიგზავნა 2011 წლის “----“ “-----
-----“

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი
ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი:

ნ. კოჭლოშვილი

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

საკვლევი პრობლემა. მე-20 საუკუნეში დაიწყო ქართველი ერის მდიდარი ისტორიული წარსულის წარმოჩენა, რაშიც დიდი როლი ახლად დაარსებულმა სხვადასხვა ტიპის მუზეუმებმა შეასრულეს. მუზეუმები დაარსდა საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში და მათ შორის კახეთშიც.

უდიდესია კახეთის რეგიონში არსებული მუზეუმების ისტორიულ-კულტურული და საგანმანათლებლო მისია. მათი მრავალფეროვანი ნივთიერი და სულიერი კულტურის, ასევე ბუნების მოვლენების ამსახველი კოლექციები პირველ წყაროებს წარმოადგენენ რეგიონში საზოგადოების განვითარების, ბუნების მოვლენების და ისტორიული წარსულის უკეთ შემეცნების თვალსაზრისით.

დღეს, როდესაც საქართველოში ტურიზმის განვითარება სახელმწიფოს პოლიტიკურ-ეკონომიკური კურსის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად არის გამოცხადებული, მუზეუმი აღიქმება, როგორც კულტურული ტურიზმის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტი.

საკვლევი პრობლემა ეხება კახეთის რეგიონში არსებული მუზეუმების ტურისტულ ინფრასტრუქტურაში ჩართვის მეცნიერული საფუძვლების შემუშავებას, აღნიშნული მიმართულების ასამუშავებლად ყველა შესაძლებლობის ძიებას. რეგიონის ძირითადი მუზეუმების შესწავლამ იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ საჭიროა სრულიად შეიცვალოს მუზეუმების მუშაობის სტილი, ფართოდ იქნას გამოყენებული ამ ტიპის უცხოური მუზეუმების გამოცდი-

ლება, წინასწარ დაიგეგმოს და თანამედროვე მოთხოვნების დონეზე მოეწყოს ღია და დახურული ფონდები, ექსპოზიციები, სამუზეუმო კომპლექსთან დაკავშირებული მთელი სამეცნიერო და კულტურულ-საგანმანათლებლო ქსელი. შევეცადეთ წარმოგვეჩინა მუზეუმების ჩამოყალიბების საფუძვლები, მიმოგვეხილა კახეთის რეგიონში არსებული მუზეუმები, აქ დაცული ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის თვალსაჩინო ძეგლები, კერძოდ, დაწვრილებით განვიხილეთ თელავის ისტორიული მუზეუმი-სა და წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორია დაარსებიდან დღემდე. სამუზეუმო საქმის თავისებურებების, მუზეუმების პოტენციალის გამოყენების შესაძლებლობებისა და ამ სფეროში არსებული უცხოური გამოცდილებების გააზრებამ საშუალება მოგვცა განგვესაზღვრა კახეთის რეგიონის მუზეუმების პერსპექტიული განვითარების ძირითადი მიმართულებები.

სადისერტაციო ნაშრომის პრობლემა. ეხმიანება კახეთის რეგიონში მუზეუმების საქმიანობის მნიშვნელობის წინ წამოწევას და ამ სექტორის ყველაზე დინამიურად ამოქმედებას, რადგან სწორედ ისინი წარმოადგენენ მხარის კულტურულ კერებს და მათ წინაშე არსებული პრობლემების გადაუჭრელობა კონკრეტული ქალაქისა თუ სოფლის სიმბოლოს და ფუნქციის დაკარგვის საფრთხეს ქმნის.

მუზეუმი საზოგადოების მაღალი განვითარების დონის მაჩვენებელია და მასში კარგად აირეკლება ყველა ის პროცესი, რაც საზოგადოებაში მიმდინარეობს. მიგვაჩნია, რომ კახეთის რეგიონის ადგილობრივ მოსახლეობაში მუზეუმების აღქმა თანდათან მაღალი «ცხოვრების დონის»

სიმბოლოდ და საზოგადოებისათვის დამატებით ინტელექტუალურ რესურსად გადაიქცევა. სწორედ კარგად ორგანიზებული მუზეუმი წარმოადგენს მასების აღზრდის, მათი პოლიტიკურ-კულტურული დონის ამაღლების ძლიერ საშუალებას.

ჩვენი მიზანია თელავის ისტორიული მუზეუმისა და წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორიის შესწავლა და რეგიონში სამუზეუმო საქმის განვითარების პერსპექტივების დასახვა.

პრობლემის აქტუალობა. საკვლევი პრობლემა უაღრესად აქტუალურია. კახეთის რეგიონის მუზეუმების ისტორიის შესწავლას, რაც ჩვენი კვლევის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენს, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მათი სამომავლო საქმიანობის დაგეგმვისა და განვითარების თვალსაზრისით. პრობლემის აქტუალობის მთავარ არსს თელავის ისტორიული მუზეუმისა და წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორიის შესწავლის მაგალითზე, საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში მუზეუმების როლის გაზრდა, ასევე მათი განვითარების, სამუზეუმო ფონდების დაცვისა და შესწავლის, ქართული სიმკვლეების ფართო პოპულარიზაციის ხელშეწყობა წარმოადგენს.

აღნიშნული პრობლემა ძალზედ აქტუალურია კახეთის რეგიონის კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისა და მათი მომავალი თაობებისათვის გადაცემის თვალსაზრისით.

სწორედ ამით არის განპირობებული ჩვენი დაინტერესება სადისერტაციო საკვლევი თემის: - „კახეთის რეგიონის მუზეუმების ისტორია მე-20 საუკუნეში და მათი

განვითარების პერსპექტივები (თელავის ისტორიული მუზეუმის და წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის მაგალითზე)” შესწავლისათვის.

საკვლევი თემის აქტუალობა. თანამედროვე საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის პრიორიტეტული მნიშვნელობა აქვს ტურიზმისა და მასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის მოწყობას. საერთაშორისო ტურისტულ მარშრუტებში საქართველოს ჩართვა ითვისებისა არა მარტო საყოფაცხოვრებო პირობების სტანდარტების გაზრდას, ეკოლოგიურად დაცული ტერიტორიების გამოყენებას, არამედ ამ მიმართულებით მუზეუმების როლის ამაღლებას. მუზეუმები უცხოელი ტურისტებისათვის განკუთვნილ მარშრუტებში გაცილებით დიდ დატვირთვას იძენენ, ვიდრე ოდესმე ჰქონია მათ. დღევანდელ სწრაფად ცვალებად ეკონომიკურ გარემოში, როდესაც პოლიტიკური აქცენტები ორგანიზაციის მომგებიანობაზე და კონკურენტუნარიანობაზე კეთდება, მნიშვნელოვანია მუზეუმებისათვის რეორიენტაცია და ახალი მმართველობითი ფორმების საშუალებით კონკურენტულ გარემოში ჩართვა. ამასთან, საზოგადოების ცნობიერებაში მომხდარმა ცვლილებებმა წარმოქმნა ახალი ტიპის დამთვალიერებელი, რომელიც საჭიროებს მუზეუმის ფუნქციონირების ხარისხის ისეთ დონეს, რომ იგი იყოს უნიკალური, მოსახერხებელი და მიმზიდველი მისი მოთხოვნილებების შესაბამისად. ეს მდგომარეობა, იმ პრობლემასთან ერთად, რომ ჩვენი მუზეუმების ისტორია შეუსწავლელია და ფართო საზოგადოებისათვის მათი შესაძლებლობები არ არის ცნობილი, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია, რადგან აღნიშნულ სფეროში გამოუყენებელი პო-

ტენციალი ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ დიდია. სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა სადისერტაციო ნაშრომის თემის არჩევა, რომელიც ახლებურ მეცნიერულ კვლევებსა და მიდგომებს მოითხოვს.

კვლევის ძირითადი მიზანი. კვლევის მიზანია კახეთის რეგიონში არსებული მუზეუმების ტიპების გამორკვევა, მათი კლასიფიკაცია, განვითარების ისტორიული სურათის წარმოჩენა, მათი პერსპექტივების განსაზღვრა და ამ მიმართულებით პრაქტიკული წინადადებების შემუშავება.

ნაშრომის მიზანია მეცნიერულად განისაზღვროს და დაზუსტდეს: 1. მუზეუმების როლი საქართველოს ისტორიული წარსულისა და ქართული კულტურის ფართო პროპაგანდის საქმეში; 2. რა ეკონომიკური სარგებლობის მოტანა შეუძლიათ ახალ ქართულ ტურისტულ ინფრასტრუქტურაში ჩართულ სამუზეუმო დაწესებულებებს, როგორ უნდა დაგეგმარდეს მათი პრიორიტეტული მიმართულებები.

საკვლევი თემის მეცნიერული სიახლე. 1. ქართულ ისტორიოგრაფიაში პირველად, ღრმად და თანმიმდევრულად არის შესწავლილი ქალაქ თელავის ისტორიული მუზეუმისა და წინანდლის ალექსანდრე ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორია, ნაჩვენებია და შესწავლილი საექსპოზიციო სტენდებზე გამოფენილი და ფონდებში დაცული საინტერესო ექსპონატები თუ კოლექციები; 2. პარალელურად, ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოში ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები და წარმოდგენილია მუზეუმების სათანადო ადგილი კახეთის ტურისტულ ინფრასტრუქტურაში; 3. სპეციალური კვლევისა და დაკვირ-

ვების, ასევე, უცხოური გამოცდილების გაანალიზების შედეგად, მოცემულია ქართული მუზეუმების ტურიზმის სფეროში ჩართვისათვის საჭირო რეკომენდაციები.

სადისერტაციო ნაშრომის ისტორიოგრაფია და წყაროთმცოდნეობითი ბაზა. სადისერტაციო ნაშრომის ირგვლივ მრავალი საისტორიო წყაროა დაცული. უპირველესი ამ წყაროებიდან არის საარქივო მასალები, სამუზეუმო ფონდებში შესული ხელნაწერი დოკუმენტები, რომლებიც ასახავენ იმ მდიდარ კულტურულ მემკვიდრეობას, რომლის დაცვასა და პოპულარიზაციას ისახავენ მიზნად სამუზეუმო დაწესებულებები. ნაშრომში ასევე ფართოდაა გამოყენებული ისტორიოგრაფიული ნაშრომები, ქართული და უცხოური გამოცემები სამუზეუმო საქმიანობასა და მის პერსპექტივებზე, პერიოდული პრესის მასალები.

მუზეუმების შესახებ გამოცემული ლიტერატურიდან ჩვენთვის საყურადღებოა ლ. ჭილაშვილის «მუზეუმმცოდნეობა და სამუზეუმო საქმის საფუძვლები» (თბილისი, 1984). ავტორი განიხილავს მუზეუმების სპეციფიკურ მხარეებს მათი საქმიანობის ყველა ეტაპის გათვალისწინებით. ნაშრომი დაგვეხმარა ეს მონაცემები გადმოგვეტანა დღევანდელ სამუზეუმო საქმიანობაზე და გაგვემდიდრებინა წიგნის გამოცემის შემდეგ სამუზეუმო სფეროში დაგროვილი სამეცნიერო-პოპულარული მუშაობის გამოცდილებით.

რეგიონების მიხედვით საქართველოს მუზეუმების შესახებ ინფორმაციას გვაწვდის გზამკვლევი – «საქართველოს მუზეუმები,» რომლის ავტორები არიან: ი. ქარაია, მ. ბურჭულაძე, ლ. ქარაია, ს. ცისკარიშვილი (თბილისი, 2006). გზამკვლევი სამუზეუმო ფონდებისა და მათი დაც-

ვა-შესწავლის შედარების, საკვლევ თემაში დასმული პრობლემატიკის გაღრმავება-გაფართოების შესაძლებლობას იძლევა.

ლორდი ბ., ლორდი გ.დ. (რედაქტორი ი. ქარაია, თბილისი, 2006) წიგნში – «სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტი,» განიხილავენ სამუზეუმო საქმის მენეჯმენტის მეცნიერულ საფუძვლებსა და პრაქტიკულ გამოცდილებას. აღნიშნული ნაშრომი გვეხმარება მეცნიერულად შევიმუშავოთ და დავასაბუთოთ კახეთის რეგიონის მუზეუმების მართვისა და ფინანსურ-ეკონომიკური ორგანიზაციის ახალი მიმართულებები.

საქართველოს ისტორიული სიძველეების (მათ შორის კახეთის სამუზეუმო სიძველეების) შესწავლაში დიდ დახმარებას გვიწევს ვახუშტი ბატონიშვილის, ივანე ჯავახიშვილის, დიმიტრი ბაქრაძის, მოსე ჯანაშვილის, ექვთიმე თაყაიშვილის, ნიკო ბერძენიშვილის და სხვათა ნაშრომები;

თელავის ისტორიული მუზეუმის კომპლექსის შესახებ დიდი ნაყოფიერებით მუშაობდნენ შემდეგი ავტორები: ორბელიანი ალ., (ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა გიორგი ჯავახიშვილმა), „თელავი“, თბილისი, 1997. ნაშრომის მხატვრულ-დოკუმენტური თხრობა შთამბეჭდავად აცოცხლებს თელავის სულიერ ყოფასა და მე-20 საუკუნის შუა ხანებში მის სინამდვილეში არსებულ მკვეთრ ცვლილებებზე მოგვითხრობს.

რჩეულიშვილი ლ., «თელავი,» თბილისი, 1963. ავტორი ეხება ქ. თელავის განვითარების ძირითად ეტაპებს და ვრცლად მიმოიხილავს თელავის ღირსშესანიშნავ ძეგლებს, მათ შორის განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებუ-

ლია ბატონის ციხის არქიტექტურულ კომპლექსზე. იგივე ავტორი «ქართული ხელოვნების ისტორიის ნარკვევებში» (თბილისი, 1994) გვამღევს თელავის მეფეთა სასახლის არქიტექტურულ კომპლექსში შემავალი თითოეული ნაგებობის ისტორიული წყაროებით გამყარებულ დეტალურ არქიტექტურულ ანალიზს.

ბატონის ციხისა და ქ. თელავსა და მის შემოგარენში არსებული ისტორიული ძეგლების მიმოხილვას წარმოადგენს ჩვენ მიერ გამოყენებული ც. ჩიკოიძისა («ქალაქი თელავი,» თბილისი, 1979) და ჯ. ხარიტონაშვილის «თელავი» (თბილისი, 1990).

თელავის ისტორიული მუზეუმების შესახებ საყურადღებო პუბლიკაციებია გამოქვეყნებული პერიოდულ პრესაში. კერძოდ: ლ.იანვარაშვილის – „თელავის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი“ (კოლმეურნის ხმა, 1959, 98), გ. თელიას „თელავის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი“ (საბჭოთა ხელოვნება, 1962, 11), გ. მელითაურის, „თელავის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ისტორიისათვის“ (ალაზნის განთიადი, 1968, 27), ნ. იარალოვის „მუზეუმის ხვალისდელი დღე“ (ალაზნის განთიადი, 1974, 95), ლ. გიორგობიანის „თელავის სამუზეუმო კომპლექსი“ (ომეგა, 2003, 8), თ. ალდამიძის „კახთ მეფეთა თელავის სასახლის ისტორიისათვის“ (მოამბე, 2007, 4), ამავე ავტორის – „წმინდა ნინოს სახელობის ეკლესია თელავში“ (თელავის მუზეუმის მოამბე, 2008, 5), ც. ამირანაშვილის „მუზეუმის ისტორიისათვის“ (მოამბე, 2007, 4) და სხვ.

ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის შესახებ დაწერილ თავში გამოვიყენეთ შემდეგი ნაშრომები: ჩხეიძე თ., «სა-

უფლისწულო მამულები კახეთში 1885-1921წწ.» თბილისი, 1968. მოცემულ ლიტერატურაში გაშუქებულია კახეთის საუფლისწულო მამულების წარმოქმნისა და განვითარების ისტორია.

ხმალაძე ი., «წინანდლის სავანე.» თბილისი, 1975. წიგნში გაშუქებულია ცნობები მსოფლიოში სახელმძღვანელო ძველ და ახალ წინანდალზე, საუფლისწულო მამულზე, ალ. ჭავჭავაძის სალონზე, წინანდლის ბაღზე და სხვა. წიგნის დასკვნითი ნაწილი მუზეუმის შთაბეჭდილებათა წიგნიდან ჩანაწერებს წარმოგვიდგენს.

გ. ბოგველიშვილი ნაშრომებში – «წინანდალი» (თბილისი, 1976) და «წინანდლის ცის ქვეშ» (თბილისი, 1997)

საკმაოდ ვრცლად საუბრობს წინანდლის წარსულზე, მის მკვიდრთა ყოფაზე, კონკრეტულ გმირებსა და ისტორიებზე.

ს. მეგუთვნიშვილის ნარკვევში «წინანდალი– საქართველოს კულტურის საგანძური»(თბილისი, 2006) მკაფიოდაა წარმოჩენილი წინანდლის ისტორიული წარსული, ამ კულტურული კერის ფუნქცია მოწინავე ქართული საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და საქართველოს სულიერი ცხოვრების განვითარების საქმეში.

ჭავჭავაძეების ფრანგი აღმზრდელის – ანა დრანსეს წიგნი «შამილის ტყვე ქალები,» 1857 წელს გამოიცა პარიზში (მურმან თავდიშვილის თარგმანი, არტანუჯი, 2010). წიგნში ვრცლადაა აღწერილი შამილის წინანდალზე თავდასხმისა და გატაცებული ქართველების ტყვეობაში ყოფნის დეტალები.

წინანდლის მუზეუმის შესახებ ინფორმაცია მოძიებულ იქნა სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემაში გამოქვეყნებული სტატიებიდან, რომელთა ავტორებია: გ. ჯავახიშვილი, გ. ბოგველიშვილი, ი. ხმალაძე, ო. კვარაცხელია, ზ. ალავიძე, ნ. რატიანი, ნ. პირველი, თ. დულარიძე და სხვები.

სადისერტაციო ნაშრომის მეთოდოლოგიური ბაზა. სადისერტაციო ნაშრომის თეორიული საფუძველია მუზეუმების თემაზე არსებული მეცნიერული გამოკვლევები, საარქივო ჩანაწერები, პერიოდული პუბლიკაციები, მუზეუმების თანამშრომლებისაგან მიღებული გამოკითხვის მასალები, ინტერნეტ სივრცეში გავრცელებული ინფორმაცია. ამ მასალების დამუშავებისას ჩვენ გამოვიყენეთ კომპარატივისტული და ისტორიულ-შედარებითი ანალიზის მეთოდი, სოციოლოგიური კვლევების ცალკეული ხერხები.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა. მრავალფეროვანი კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც ჩვენმა წინაპრებმა ხელოვნების სხვადასხვა ნიმუშების სახით დაგვიტოვეს, მკაფიოდ წარმოგვიდგენს ჩვენი ქვეყნის ცალკეულ კუთხეებს, ქალაქებს თუ სოფლებს.

მათი წყალობით წარმოჩნდება საუკუნეების მანძილზე შექმნილი და საქართველოს ცალკეულ კუთხეში დაცული კულტურული მემკვიდრეობა და ეროვნული ტრადიციები.

კახეთის ისტორიული წარსულის ამსახველ ძეგლებს შთამბეჭდავი ძალა აქვთ. მუზეუმებში დაცული ხელოვნების ნიმუშები ხალხისა და მისი კულტურის განვითარების მჭერმეტყველი მაჩვენებელია. ისინი ახალ თაობებს

წინაპრების შემოქმედებასა და მათ ცხოვრებასთან დაკავშირებულ გმირულ ისტორიაზე მოუთხრობენ. ქართული კულტურის ეს შესანიშნავი მონაპოვრები საჭიროებს პოპულარიზაციას არა მარტო ჩვენს ქვეყანაში, არამედ უცხოეთშიც.

ნაშრომი დაეხმარება საქართველოს მუზეუმების თანამშრომლებს – ახლებურად მოაწყონ მუზეუმების ინფრასტრუქტურა და ჩართონ იგი ტურისტულ მარშრუტებში, განსაზღვრონ მუზეუმების პერსპექტივები და ამ მხრივ პრაქტიკული წინადადებები შეიმუშაონ.

ნაშრომის აპრობაცია და რეალიზაცია. საკვლევო პრობლემის ცალკეული საკითხების ანალიზი, მიღებული დასკვნები, ჩვენეული რეკომენდაციები პერიოდულად განიხილებოდა კათედრის სხდომებზე, შეხვედრებზე. მოხსენება გაკეთდა საერთაშორისო სიმპოზიუმზე, რომლის შინაარსი გამოიცა ნაშრომის სახით.

დისერტაციის ძირითადი შინაარსის ამსახველი სტატიები ქვეყნდებოდა საქართველოს, აზერბაიჯანის და სხვა საერთაშორისო სამეცნიერო-რეფერირებულ კრებულებში.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომის საერთო მოცულობა შეადგენს კომპიუტერზე ნაბეჭდ 187 გვერდს. იგი შეიცავს შესავალს, წყაროებისა და ლიტერატურის მიმოხილვას, 4 თავს – 6 ქვეთავით, დასკვნით ნაწილსა და გამოყენებული წყაროებისა და ლიტერატურის სიას. ნაშრომს თან ერთვის 97 ილუსტრაცია.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი. სადისერტაციო ნაშრომის შესავალ ნაწილში განხილულია მუ-

ზეუმები, როგორც მეტად მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელიც უშუალო კავშირშია ქართული კულტურის შესწავლის, მისი დაცვის, სოციალურ, კულტურულ, საგანმანათლებლო და ეკონომიკურ საკითხებთან. აქ წარმოჩენილია საკვლევი პრობლემის ისტორიული ღირებულება, ხაზგასმულია პრობლემის აქტუალობა, განსაზღვრულია კვლევის მიზნები და ამოცანები, ჩამოყალიბებულია მეცნიერული სიახლე და ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება, მიმოხილულია კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები, მოტანილია ნაშრომის შინაარსი.

პირველ თავში - „კახეთის რეგიონის მუზეუმების განვითარების ისტორია მე-20 საუკუნეში» - განხილულია კახეთის ტერიტორიაზე მე-20 საუკუნეში შექმნილი მუზეუმები, მათი დაარსების საფუძვლები და მუშაობის სპეციფიკა.

კოლექციების მრავალფეროვნებამ განსაზღვრა მუზეუმების სპეციფიკა, რის საფუძველზეც კახეთის ტერიტორიაზე არსებული მუზეუმები ძირითადად ორ ჯგუფად იყოფა: 1. ისტორიული პროფილის მუზეუმები, რომლებიც კახეთის მხარის განვითარების ისტორიულ სურათს წარმოაჩენს. აღნიშნული ტიპის მუზეუმებში დაცულია ყველა ის ნივთი, რომლებიც დაკავშირებულია ადამიანთან და საზოგადოებასთან, მისი სამეურნეო, კულტურული, ესთეტიკური, რელიგიური ცხოვრების ცალკეულ ეტაპებზე. ეს არის ადამიანის შრომით შექმნილი ან მისი სულიერი შემოქმედების ნაყოფი – ნივთიერი და სულიერი კულტურის ძეგლები. მუზეუმების ამ ჯგუფში შედის კახეთის ტერიტორიაზე არსებული ყველა ისტორიული, ეთნოგრაფიული და მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი; 2. მემორიალუ-

რი ტიპის მუზეუმები. აქ დაცული მემორიალური მასალა მოგვითხრობს ადამიანისა და საზოგადოების განვითარების, მათ მიერ განვლილი ცხოვრებისეული თუ შემოქმედებითი გზის შესახებ.

მეორე მხარე - „თელავის ისტორიული მუზეუმი“ – სამუზეუმო კომპლექსის ისტორიულ და სამუზეუმო საქმიანობის შესახებ კვლევას მოიცავს.

პირველ პარაგრაფში - „ბატონი ციხის არქიტექტურული კომპლექსი“ – გაშუქებულია ყველა იმ ხუროთმოძღვრული ძეგლის არქიტექტურული მახასიათებლები, თავისებურებანი და ისტორია, რომელიც კომპლექსის შემადგენლობაში შედის. კერძოდ: „კახთ მეფეთა“ მემორიალური სასახლე, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია, არჩილის კარის ეკლესია, გალავანი ბურჯებით, აღმოსავლეთის კარიბჭე, დასავლეთის კარიბჭე, ერეკლე მეორის აბანო და გვირაბი.

„ბატონის ციხის“ არქიტექტურული კომპლექსის მშენებლობა პირობითად ორ ეტაპად შეიძლება დავყოთ. მშენებლობის პირველ ეტაპზე (1667-1675 წწ.-არჩილის მეფობა) ერეკლე მეორის მემორიალური სასახლე, აღმოსავლეთის კარიბჭე და აბანოა აგებული. მშენებლობის მეორე ეტაპზე, რომელიც მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარს მოიცავს, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია, გალავანი კუთხის მრგვალი ბურჯებით და დასავლეთის კარიბჭეა აგებული.

არქიტექტურული კომპლექსის ფართო კვლევა მოიცავს კომპლექსში შემავალი თითოეული ნაგებობის ისტორიული წყაროებით გამყარებულ დეტალურ არქიტექტურულ ანალიზს, მათი გეგმარებითი სტრუქტურის, მხატ-

ვრულ-კომპოზიციური ღირსებების, დროისა და მოთხოვნების შესაბამისი ნიშან-თვისებების მიმოხილვას.

მეორე პარაგრაფი - „კახთ მეფეთა სასახლის ისტორიისათვის“ - წარმოადგენს კვლევას მეფეთა სასახლის აგების ისტორიისა და დათარიღების შესახებ.

აქ წარმოდგენილია სასახლის აშენებასთან დაკავშირებული ისტორიის შესახებ სხვადასხვა მკვლევართა, კერძოდ, ვახუშტი ბატონიშვილის, ლ. რჩეულიშვილის, გ. ჩუბინაშვილის, თ. ალდამიძის, ც. ჩიკოიძის, ჯ. ხარიტონაშვილის, ვ. ელანიძის და სხვათა მიერ გამოთქმული მოსაზრებები, ძალზედ მნიშვნელოვანია თ. ალდამიძის მიერ 2007 წლის გაზეთ “მომამბეში” გამოქვეყნებული წერილი “კახთ მეფეთა თელავის სასახლის ისტორიისათვის», სადაც ავტორი ისტორიული წყაროების დამოწმებით და ანალიზით, ძეგლის ისტორიის შესახებ ღრმა და საფუძვლიან კვლევას აქვეყნებს. ის ასკვნის, რომ სასახლე კახეთის მუსულმანი მმართველის მიერ არის აშენებული და ასეთად დავით იმამყული-ხანს მიიჩნევა, რომელიც კახეთის გამგებლობას 1703 წლიდან შეუდგა.

თ. ალდამიძის მოსაზრების გათვალისწინებით, საფიქრებელია, რომ დავით იმამყული-ხანი ადგილობრივ ხუროთმოძღვრულ თავისებურებებსაც ითვალისწინებდა. მკვლევარი ლ. რჩეულიშვილიც მიიჩნევა, რომ ქართული ხუროთმოძღვრული აზროვნებისათვის სრულიად უჩვეულო და არადამახასიათებელია უცხოურის კალკირება. ქრისტიანობის გავრცელების ადრინდელ ეტაპზე, თუ მე-19 საუკუნის საცხოვრებელ არქიტექტურაში, ქართველი ოსტატები გარდაქმნიდნენ უცხოეთიდან შემოჭრილ სტილს და აქართულებდნენ მას, რაც სადგომების კვად-

რატულ გადაწყვეტასა და გვირგვინისებურად ამდლებული კამარით გადახურვაში აისახებოდა. აქვე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ აკად. გ. ჩუბინაშვილი გვიანფეოდალურ ხანაში ციხეთა ვაკეზე შენებას და მათ ოთხკუთხა ფორმას კახეთისათვის, კერძოდ კი ალაზნისპირისათვის დამახასიათებლად მიიჩნევს.

მესამე პარაგრაფში – „თელავის ისტორიული მუზეუმის ისტორია» - ვრცლადაა განხილული მუზეუმის დაარსების საფუძვლები, წარმოჩენილია ის პრობლემები, რაც თან უძღვოდა მუზეუმის ჩამოყალიბებას, წარმოდგენილია დეტალური კვლევა მუზეუმის განვითარების შესახებ დაარსებიდან დღემდე.

თელავის ისტორიული მუზეუმის შესწავლა, რომელიც სათავეს 1927 წლიდან იღებს, განხილულია პირობითად სამ ეტაპად. პირველი ეტაპი მოიცავს 1927–1950 წლების პერიოდს, მეორე ეტაპი - 1950-1980, ხოლო მესამე ეტაპი 1985-დან დღემდე პერიოდს. აღნიშნული ეტაპების განხილვა მოიცავს მუზეუმის კოლექციების, შენობების, ექსპოზიციების, მმართველობითი ფორმების, მეთოდებისა და საშუალებების, მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებების და სხვა სამუზეუმო საქმის კვლევას.

მესამე თავი – „წინანდლის აღ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი” – მე-19 საუკუნეში აგებული სასახლის, ღვინის მარნის და ბაღების ისტორიის მიმოხილვით ჭავჭავაძეების შესანიშნავი ოჯახის ისტორიაზე მოგვითხრობს. აღ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორიის თხრობა დაარსებიდან დღემდე, სამუზეუმო კომპლექსზე სრულყოფილ წარმოდგენას გვიქმნის.

პირველ პარაგრაფში - „ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორია» – გადმოცემულია სახლ-მუზეუმის კომპლექსის ისტორია დაარსებიდან დღემდე. აქ მოთხრობილია როგორც ჭავჭავაძეების კარ-მიდამოს დაარსებისა და მათი მფლობელების შესახებ, ასევე 1947 წელს დაარსებული სახლ-მუზეუმის კომპლექსის, კოლექციების შეგროვებისა და დაცვის, ექსპოზიციების, სამუზეუმო საქმიანობის შესახებ.

მეორე პარაგრაფი - „წინანდლის ბაღი» – წარმოადგენს მე-18 საუკუნეში დაარსებული ჭავჭავაძეების ბაღის შესახებ კვლევას.

წინანდლის ბაღის წარმოშობის შესახებ არსებული ისტორიული წყაროები მკაფიო წარმოდგენას გვიქმნის ბაღის მხატვრულ-ანსამბლურ მთლიანობაზე. წინანდლის ბაღი ცოცხალი მუზეუმია, სადაც ნატიფი გემოვნებითა და მაღალმხატვრულად გადაწყვეტილი არქიტექტურულ-დეკორატიული აღნაგობისა და უდიდესი ესთეტიური მნიშვნელობის მქონე მცენარეული ჯიშები ჰარმონიულ კავშირშია ერთმანეთთან. იგი პეიზაჟური კომპოზიციის იშვიათი ნიმუშია, სადაც კომპოზიციურ-სივრცობრივი ამოცანები პერსპექტივის, ფერების, კოლორიტისა და კონტრასტების ურთიერთშეპირისპირებითა და წონასწორობით არის გადაჭრილი.

მესამე პარაგრაფი - „წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის მმართველობითი საქმიანობა» – ვრცლადაა განხილული სახლ-მუზეუმის საქმიანობის მმართველობით სტრუქტურა, სადაც მუდვივად არსებითი ცვლილებები მიმდინარეობდა.

მეოთხე თავში - „კახეთის რეგიონის მუზეუმების პრობლემები და მათი განვითარების პერსპექტივები» – ხაზგასმულია კახეთის რეგიონში მუზეუმების მნიშვნელობა როგორც რეგიონის კულტურული ცხოვრების ამაღლების, ასევე კულტურული ტურიზმის განვითარების საქმეში. განხილულია აღნიშნული მიმართულების ამუშავებისათვის რეგიონში არსებული პრობლემები და ამასთანავე ის შესაძლებლობები და რეკომენდაციები, რაც ქმნის იმ ყველა რესურსის ათვისების წინაპირობას, რაც რეგიონის მუზეუმებს გააჩნია. კერძოდ, დასახულია მუზეუმის მართვის ამოცანები, მუზეუმის განყოფილებების, სამუზეუმო ფონდების, ექსპოზიციების, ინფორმაციის მართვის მეთოდები, მუზეუმის თანამშრომელთა საკვალიფიკაციო მოთხოვნები, დამთვალერებელთა მომსახურების საშუალებები და სხვა. აღნიშნული კომპონენტების სინთეზი მუზეუმების ისტორიის სამომავლო განვითარების სურათს სახავს.

დისერტაციას ერთვის კვლევის შედეგად მიღებული დასკვნები, სადაც აღნუსხულია ის ძირითადი თეორიული მონაცემები და პრაქტიკული წინადადებები, რაც კახეთის რეგიონის მუზეუმების სამომავლო განვითარების პერსპექტივებს შეეხება.

დასკვნები

1. თელავის ისტორიული მუზეუმი, ისევე როგორც წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი, გარდა კოლექციებისა, განსაკუთრებულია იმიტაც, რომ თითოეული

2. იმისათვის, რომ მუზეუმებმა შეძლონ მათი პოტენციური შესაძლებლობების სრულყოფილად ამოქმედება, საჭიროა ყველა ძირითადი ხელისშემშლელი მიზეზის აღმოფხვრა, რაც ხელს უშლის მათ სათანადო ფუნქციონირებას დღევანდელი მოთხოვნილებების შესაბამისად.

3. მუზეუმების საქმიანობის უმთავრესი ამოცანა კახეთის რეგიონში მათი მნიშვნელობის წინ წამოწევა და ამ სექტორის ყველაზე დინამიურად აღიარება უნდა გახდეს.

4. მუზეუმების წინაშე არსებული პრობლემების დაუძლევლობა ქვეყანაში მოქმედი არასწორი სამუზეუმო საკანონმდებლო ბაზით არის განპირობებული, რომელიც შეუსაბამობაში მოდის სამუზეუმო საქმის წარმოებასთან. მიუხედავად იმისა, რომ ხდება ცალკეული საკითხების დამუშავება და მათი დანერგვა, უდავოა, რომ სამუზეუმო საქმიანობაში არ არსებობს ერთიან სისტემაში მოქცეული გააზრებული პოლიტიკა.

აღნიშნულ პრობლემებს, რასაკვირველია, კონკრეტულ პრობლემებამდე მივყავართ, რომლებიც მუზეუმების ყოველდღიურ საქმიანობაში იჩენს თავს. მუზეუმები დღემდე მოძველებული მართვის საშუალებებით იმართება, რაც შეუძლებელს ხდის სამუზეუმო მენეჯმენტის ახალი მეთოდების ფარგლებში შესაბამისი საქმიანობების, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვასა და განხორციელებას. მუზეუმებში ფაქტიურად არ ფუნქციონირებს მარკეტინგის, საზოგადოებაზე ორიენტირებული პროგრამების, საგანმანათლებლო პროგრამებისა და სხვა განყოფილებები, რო-

მელთა საშუალებითაც სამუზეუმო საქმის სათანადო წარმოება და მუზეუმების პოპულარიზაცია უნდა ხორციელდებოდეს. ძალზე მძიმეა მუზეუმებში სამუზეუმო კოლექციების მდგომარეობა, მოუწესრიგებელია სამუზეუმო ფონდების აღრიცხვა და თანამედროვე სტანდარტის პასპორტიზაცია, არ არსებობს ელექტრონული ბაზები. დაბალია ექსპონატთა ექსპონირების დონე, რადგან სამუზეუმო ექსპოზიციები ძირითადად რამდენიმე ათეული წლის წინაა შექმნილი და დღემდე უცვლელია.

5. სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სუბსიდია ძირითადად გათვლილია მხოლოდ მუზეუმების პერსონალის ხელფასებსა და სამეურნეო ხარჯებზე, რაც მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის მოსაწესრიგებლად და სხვა საქმიანობების განსახორციელებლად არასაკმარისია. მუზეუმების არასათანადო მუშაობა კი თავისთავად აისახება მუზეუმისადმი საზოგადოების ინტერესსა და დამთვალიერებლის გაუცხოებაზე.

თითოეულმა მუზეუმმა, საკუთარი ხელმძღვანელობისა და თანამშრომლების ერთობლივი მონდომებით, მიზნად უნდა დაისახოს ყველა ლოკალური პრობლემის გადაჭრა და უპირველესად, მუზეუმის ხელმისაწვდომობა საზოგადოების ყველა ფენისათვის, რაც მიღწეული უნდა იქნას სწორად დაგეგმილი მენეჯმენტით, ადგილობრივ სპეციფიკასთან შესაბამისი სამუზეუმო გარემოს შექმნისა და მომსახურების სფეროს უზრუნველყოფით.

5. დამთვალიერებლის მოთხოვნილებების შესაბამისად, მუზეუმის საქმიანობა რეორიენტაციას მოითხოვს. ხოლო მუზეუმების სფეროს მზარდი სტრუქტურა უფრო

6. მკაფიოდ ჩამოყალიბებული მენეჯმენტის სისტემის გარეშე შეუძლებელია კოლექციების მოვლა, შენახვა, შესწავლა, სასწავლო პროგრამების გაკეთება. ამის გარეშე შეიძლება დაიკარგოს კავშირი მუზეუმსა და საზოგადოებას შორის და მუზეუმის არსებობა საშიშროების წინაშე აღმოჩნდეს.

7. მუზეუმი უნდა იმართებოდეს სტრუქტურულად დახვეწილი ისეთი მმართველობითი საშუალებებით, რომელთა მეშვეობითაც იგი შეძლებს თვითდამკვიდრებას იმ კონკურენტულ ბიზნეს გარემოში, რომელშიც მას უწევს არსებობისათვის და გამარჯვებისათვის ბრძოლა.

8. კახეთის რეგიონის მასშტაბით არსებული სამუზეუმო პრობლემების დასარეგულირებლად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კახეთის მუზეუმების რეგიონალური გაერთიანების ჩამოყალიბება და ამ გაერთიანებაში არსებული თითოეული მუზეუმისათვის დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. მიგვაჩნია, რომ ეს გაერთიანება ხელს შეუწყობს მუზეუმების საზოგადოებრივი და კულტურული ფუნქციის შენარჩუნებას და უფრო ეფექტურს გახდის სამუზეუმო საქმის რეგულირების ერთიან სტანდარტებს, მენეჯმენტის გაძლიერებას, კვალიფიციური კადრების შექმნას და ძველი კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებას, მუზეუმებისათვის კომპლექსური თუ ინდივიდუალური ფინანსების მოძიებას, ინფრასტრუქტურის დახვეწას, სასწავლო პროგრამების შემუშავებას, ექსპონატების მოძრაობას და სხვა. სასურველია, აღნიშნული გაერთიანების ფარგლებში მუზეუმების საერთო ვებ-გვერდის დაარსება - სა-

9. რეგიონში არსებულ მუზეუმებში არსებული სამუზეუმო საქმის წარმოებასთან დაკავშირებული პრობლემები, უპირველესად, მუზეუმის ერთიანი მართვის სისტემისა და აღნიშნულ სისტემაში მიღებული ახალი ფორმების შემუშავებას და დამკვიდრებას მოითხოვს, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს მოძველებული სისტემის განახლებას და მუზეუმების გადასვლას თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებზე. მართალია, თითოეული მუზეუმი სპეციფიკისა და მასშტაბებიდან გამომდინარე, თავისებურად გამოეხმაურება მენეჯმენტის ნოვატორულ ძიებებს, მაგრამ ყოველივე ახალი მიზანმიმართულად უნდა ექვემდებარებოდეს მენეჯმენტის საერთო მმართველობით ფორმებს. მენეჯმენტის ყველა კომპონენტი ორიენტირებული უნდა იყოს საზოგადოებასა და მუზეუმს შორის ურთიერთსასარგებლო კავშირის დამყარებაზე.

10. მუზეუმის მენეჯმენტს ისეთი საზოგადოებრივი და ეკონომიკური პასუხისმგებლობა უნდა მიენიჭოს, როგორცაა კომუნიკაციების, ტექნოლოგიების, ეკონომიკური, ორგანიზატორული და სამართლის საკითხების გადაწყვეტა. ასეთ შემთხვევაში მენეჯმენტი წარმოადგენს მოსახლეობისათვის კულტურული მომსახურების მინიჭების საშუალებას, რისთვისაც აუცილებელია ინფრასტრუქტურის გამართვა, სოციალური, პოლიტიკური, პედაგოგიური და ფსიქოლოგიური მიზნების ერთმანეთთან შეთანხმება.

მუზეუმების მართვის მიზანი უნდა იყოს მართვის მეთოდებისა და საშუალებების მეშვეობით ისეთი გადაწ-

ყვეტილებების მიღების გაადვილება და ხელშეწყობა, რომლებიც მუზეუმის მისიის განხორციელების, მისი უფლებამოსილების და აგრეთვე მუზეუმის სხვადასხვა ფუნქციის შესაბამისი მიზნებისა და ამოცანების რეალიზაციისაკენ მიგვიყვანს.

11. მუზეუმის საქმიანობათა დაგეგმვისა და განხორციელების უპირველესი ინიციატორი **მუზეუმის დირექტორი** უნდა იყოს, რომელიც ოპტიმალურად გამოიყენებს რესურსებს, ეფექტურად მართავს ყოველდღიურ სამუშაო პროცესებს, კერძოდ, განახორციელებს ფინანსური, ადამიანური რესურსებისა და ტექნიკური უზრუნველყოფის სწორ განაწილებას. ასევე საქმიანობის სტრატეგიულად და კრეატიულად დაგეგმვას, თანამშრომლების მოტივირებას და მუზეუმის ეფექტურ განვითარებას. დირექტორმა კომპლექსური უნდა გახადოს მუზეუმის მენემეჯნტი და უნდა უზრუნველყოს თანამშრომელთა ეფექტური ჯგუფების შექმნა.

12. **მუზეუმებს შემუშავებული უნდა ჰქონდეთ გენერალური გეგმა, რომელიც გათვლილი იქნება რამდენიმე წელიწადზე და დეტალურად აღწერს სამუზეუმო საქმიანობის შინაარსს.**

ახალი მმართველობითი ფორმების კვალდაკვალ, როდესაც 21-ე საუკუნეში მუზეუმები მუდმივ ცვლილებათა მოთხოვნების წინაშე დგას, საჭიროა სხვადასხვა ტიპის განათლებისა და შესაძლებლობების ადამიანების დაბალანსებული ურთიერთშეთანხმებული მოქმედება, რომელშიც მრავალი ფუნქცია იქნება გაერთიანებული. ყველა ამ მოთხოვნის თანხვედრა, მენეჯმენტის ტრადიციულ მეთოდებს მოუქნელსა და გამოუსადეგარს ხდის. **მართვის ახა-**

ლი მეთოდი ფაქტიურად უნდა წარმოადგენდეს ერთგვარ სინთეზს, სადაც სამეცნიერო, ეკონომიკური, საგანმანათლებლო, სამართლისა და მენეჯმენტის სხვადასხვა ელემენტები მაღალ ტექნოლოგიებთან იქნება შერწყმული. აუცილებელია მუზეუმებმა მოამზადონ შესაბამისი ახალი კადრები, ხოლო ძველ თანამშრომლებს მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამები ჩაუტარონ.

14. მუზეუმებმა უნდა მოახერხოს შექმნას საკუთარი აქტიური საგანმანათლებლო გარემო როგორც თანამშრომლებისათვის, ასევე დამთვალიერებლისათვის. შესაბამისად, მუზეუმების პროფესიული მართვის მიმართ, მნიშვნელოვან მოთხოვნას უნდა წარმოადგენდეს მუზეუმის თითოეული თანამშრომლის განვითარების სტრატეგიის შემუშავება და განხორციელება.

15. 21-ე საუკუნის მუზეუმის სტრუქტურასთან დასაახლოვებლად, მუზეუმებში აუცილებელია გაჩნდეს მოხალისეებისა და მუზეუმის მეგობრების კლუბები, რომელთაც სურვილი ექნებათ მუზეუმს მორალური და ფინანსური დახმარება გაუწიონ.

16. მუზეუმებში აუცილებელია ფუნქციონირებდეს სამეცნიერო განყოფილება, რომლის საქმიანობა მჭიდროდ იქნება დაკავშირებული სამუზეუმო ფონდების შეგროვების, მათი დაცვა-აღრიცხვის, საექსპოზიციო და სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მუშაობასთან.

ფართო დიაპაზონის მქონე საგანმანათლებლო პროგრამები უნდა მოიცავდეს ვორკშოპებს, სასწავლო კურსებს, ლექციებს, ფილმების ჩვენებებს, კონცერტებს, გარკვეული ჯგუფებისათვის განკუთვნილ მეცადინეობებს, ექსკურსიებს, სემინარებს, სიმპოზიუმებს და სხვა. ამგვარი ღონის-

ძიებები შეიძლება იყოს წინასწარ დაგეგმილი ან შემთხვევითი, თითქოს მუზეუმის დარბაზში წარმოქმნილი. მაგალითად, რეგიონში არსებულ თითოეულ მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში, კოლექციის სპეციფიკისა და შინაარსის გათვალისწინებით, ყოფითი სცენების გაცოცხლების შესაძლებლობა არსებობს. ხოლო რეგიონში არსებულ თითოეულ მემორიალურ მუზეუმში მუზეუმის მკვიდრთა ცხოვრების, შემოქმედებისა თუ მოღვაწეობის ამსახველი ეპიზოდების გაცოცხლებაა შესაძლებელი.

17. მუზეუმებმა განსაკუთრებით უნდა გაამახვილონ ყურადღება პატარა ბავშვებისათვის განკუთვნილ საგანმანათლებლო პროგრამებზე, რადგან სწორედ ისინი ხდებიან პოტენციურად მუზეუმის მუდმივი დამთვალიერებლები. **მუზეუმის საგანმანათლებლო განყოფილება აქტიურად უნდა თანამშრომლობდეს სკოლებთან**, რადგან მუზეუმის დამთვალიერებელთა უმეტესი ნაწილი სკოლის მოსწავლეთა ჯგუფებზე მოდის.

18. ექსპოზიციები მუზეუმსა და მის დამთვალიერებელს შორის კომუნიკაციის ძირითად ფორმად ჩამოყალიბების ტენდენციას უნდა ავლენდეს. **ექსპოზიციის ინტელექტუალურად შეცნობის თვალსაზრისით გამოყენებულ უნდა იქნას ისეთი დამხმარე საშუალებები, როგორცაა: ანოტაციები, საინფორმაციო ტექსტები, თანამედროვე ტექნოლოგიები.** ყურადღება უნდა მიექცეს ექსკურსიამბლოლების ცოდნას და ამ ცოდნის საინტერესოდ და დამაჯერებლად გადმოცემას.

19. კახეთის რეგიონის ისტორიისა და კულტურის პოპულარიზაციის მიზნით, მუზეუმებმა სისტემატურად უნდა მოაწყონ **მოძრავი გამოფენები** როგორც რეგიონში,

20. მუზეუმები უდიდესი პასუხისმგებლობით უნდა მოეკიდონ მუზეუმის კოლექციებისათვის ისეთი პირობების შექმნას, რაც მათ მაქსიმალურად ხანგრძლივ შენახვას უზრუნველყოფს. ეს გულისხმობს მათი შენახვისა და ექსპონირებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნას (ტემპერატურის და ფარდობითი ტენიანობის რეგულირება, ჰაერის ფილტრაცია, განათება, მავნებლები, მოვლა), მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებას, ექსპონატთა კონსერვაცია-რესტავრაციას, რომელიც მინიმუმამდე შეამცირებს ექსპონატების მდგომარეობის გაუარესების შესაძლებლობას.

21. მუზეუმების უმნიშვნელოვანეს ამოცანას ინფორმაციის შენახვა და მისი მართვა უნდა წამოადგენდეს.

22. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სამუზეუმო საქმიანობაში კომუნიკაციის ისეთი საშუალებების დამკვიდრება, როგორცაა სხვადასხვა ქსელური სისტემები, სადაც ელექტრონული წერილების, შეტყობინებებისა თუ განცხადებების სახით მუზეუმის თანამშრომლებს ერთმანეთისაგან და გარეშე პირებისა თუ ორგანიზაციებისაგან ინფორმაციის სწრაფად მიღებისა და გაცემის საშუალება ექნებათ. ეს კი მათი სამუშაო დროის დაზოგვისა და საქმისადმი მობილურობის წინაპირობა გახდება.

23. მუზეუმებმა უნდა მოახდინონ იმ საშუალებების ინტერპრეტაცია, რაც მათი კოლექციებისა და კვლევითი საქმიანობის გაცნობას გულისხმობს. იგი უნდა მოიცავდეს

დამთვალეიერებელს მუზეუმის მიერ შეთავაზებული ინფორმაცია სრულყოფილად უნდა ეხმარებოდეს ორიენტაციაში, რომელიც უნდა მოიცავდეს როგორც სივრცობრივ, ასევე ინტელექტუალურ ორიენტირს. ძალზედ მნიშვნელოვანია მაორიენტირებელი ინფორმაციის ხარისხი, რომელიც პირდაპირპროპორციულად მუზეუმის შემოსავლის ზრდაზე აისახება.

24. მუზეუმის ექსპოზიციისა და მუშაობის შინაარსის გასაცნობად შედგენილ უნდა იქნას მეგზური. ის თავისი გაფორმების მხრივ არა მარტო უნდა იზიდავდეს დამთვალეიერებელს, არამედ მოკლედ და გასაგებად ნათელ წარმოდგენას უნდა აძლევდეს მას მუზეუმსა თუ რომელიმე კონკრეტულ ექსპოზიციაზე.

25. სამუზეუმო მარკეტინგი მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული აუდიტორიის გაფართოებისა და ამასთან, მუზეუმის მუდმივ დამთვალეიერებლებთან ურთიერთობის განმტკიცებასთან. მარკეტინგი მიმართული უნდა იყოს მუზეუმის დანიშნულების შესრულებაზე, კერძოდ, გააუმჯობესოს მუზეუმში სიარულისაგან მიღებული შთაბეჭდილებები, რაც მოითხოვს იმას, რომ გავცდეთ ტრადიციულად ყურადღების გამახვილების ფარგლებს ექსპონატებზე, კოლექციებზე, ინფორმაციასა და განათლებაზე.

26. მუზეუმებმა მათით დაინტერესებული პირების ფართო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად თავისი მენეჯერული უნარ-ჩვევების განვითარების გზით ფოკუსირება უნდა მოახდინოს არა ნივთზე, არამედ ადამიანურ რესურსებზე. მუზეუმმა უნდა გააცნობიეროს, რომ დამთვალეირებლის მომსახურების თითქოს მეორად კომპონენტებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რადგან, მოგეხსენებათ, დამთვალეირებელი საკმაოდ სწრაფად რეაგირებს ყოველგვარ უარყოფით მომსახურებაზე, რაც მათი მუზეუმში დინების კლებას იწვევს.

განსაკუთრებით ყურადსაღებია მუზეუმის თითოეული თანამშრომლის მიერ მუზეუმის საქმიანობაში მათი საქმიანობის მნიშვნელობის გაცნობიერება.

27. მატერიალური თვალსაზრისით ტურიზმს მუზეუმებისათვის შემოსავლის დიდი წილი შემოაქვს. უცხოელი ტურისტების რეგიონისადმი ინტერესთან ერთად, აღსანიშნავია, რომ ქართულ საზოგადოებაშიც ნელ-ნელა მკვიდრდება თავისუფალი დროის გამოყენების კულტურა, რომელიც უმეტესწილად კულტურულ ტურიზმს უკავშირდება, რაც რეგიონში კულტურულ ტურიზმზე მოთხოვნილებათა ზრდის წინაპირობას ქმნის.

მუზეუმებმა საზოგადოებას უნდა შესთავაზონ ისეთი გარემო, რომელიც მათთვის მოსახერხებელი, შთაბეჭდავი და მიმზიდველი იქნება და მათ მიერ შეთავაზებული რესურსების ასათვისებლად, დამთვალეირებელში აღძრას მუზეუმში მეტი დროის გატარებისა და შესაბამისად მათივე სიამოვნებისათვის ფულის დახარჯვის სურვილი.

28. მუზეუმებმა დამთვალეირებელს უნდა შესთავაზონ არა მხოლოდ შედეგები, არამედ დასვენების კუთ-

29. მუზეუმებმა პრაქტიკაში უნდა დანერგონ ასევე განსაკუთრებული ღონისძიებების ჩასატარებლად ფართის გაქირავება, რაც მათ ამჟამინდელ და პოტენციურ დამთვალეირებელთან, მოქმედ და პოტენციურ სპონსორებთან აახლოებს. მუზეუმში ჩატარებული ოჯახური წვეულებები, საქორწინო ცერემონიები, საქმიანი, პოლიტიკური და პროფესიული ხასიათის ღონისძიებები საზოგადოებასთან მათ ურთიერთობას ამყარებენ. ამით ხაზი ესმება მუზეუმის ღიაობას და «უშუალობას» საზოგადოებასთან, თუმცა, ამავე დროს იგი მაინც რჩება ძალზედ პრესტიჟული იგივე საზოგადოებისათვის. სწორედ ეს უწყობს ხელს მუზეუმს გახდეს ღია, შემოსავლიანი და «ცოცხალი» დაწესებულება, რაც ძალიან აუცილებელია იმისათვის, რომ მუზეუმებმა სრულყოფილად იარსებონ 21-ე საუკუნეში.

30. მუზეუმი საზოგადოების მაღალი განვითარების დონის მაჩვენებელია და მასში კარგად აირეკლება ყველა ის პროცესი, რაც საზოგადოებაში მიმდინარეობს. სავარაოდოდ, კახეთის რეგიონის ადგილობრივ მოსახლეობაში მუზეუმების აღქმა თანდათან მაღალი «ცხოვრების დონის» სიმბოლოდ და საზოგადოებისათვის დამატებით ინტელექტუალურ რესურსად გადაიქცევა. სწორედ კარგად ორგანიზებული მუზეუმი წარმოადგენს მასების აღზრდის, მათი პოლიტიკურ-კულტურული დონის ამაღლების ძლიერ საშუალებას. მუზეუმი თავისი საქმიანობით უნდა ეცადოს, რომ მისი ენა ყველასათვის გასაგები გახდეს. სამუზეუმო საქმეს საქართველოში ზოგადად და

დისერტაციის ძირითადი დებულებები გამოქვეყნებულია
ავტორის მიერ შემდეგ პუბლიკაციებში

1. „კახეთის რეგიონის მუზეუმების პრობლემები და მათი განვითარების პერსპექტივები” - ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, ივ. ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი, გამომცემლობა “უნივერსალი”, 1(9), თბ., 2011, (ქართულად).

2. «წინანდლის ალ. ჭავჭავაძის მუზეუმის ისტორია და განვითარების პერსპექტივები მენეჯმენტის მიერ ახლად დანერგული მართვის მეთოდებიდან გამომდინარე» - ქართული ხელოვნების მე-2 საერთაშორისო სიმპოზიუმის ნაშრომები, თბ. 2011. (ინგლისურად).

3. «საქართველოს ისტორიული ტიპის მუზეუმების მნიშვნელობისათვის» - მეცნიერული სიახლეები “SCIENTIFIC NEWS”, განჯის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, განჯა, 2010. (რუსულად).

4. “ალ. ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის ისტორია და მისი განვითარების პერსპექტივები” - ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, ივ. ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი, გამომცემლობა “უნივერსალი”, 2(6), თბ., 2009, (ქართულად).

5. «თელავის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ისტორია და მისი განვითარების პერსპექ-

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Doctorate thesis theme

MAKA SHAVGULIDZE

**20TH CENTURY MUSEUMS AND THEIR DEVELOPMENT
PROSPECTS IN KAKHETI REGION
(ON THE EXAMPLES OF TELAVI HISTORY MUSEUM AND
TSINANDALI AL. CHAVCHAVADZE HOUSE MUSEUM)**

Major:

07.00.01-The history of Georgia

The doctorate thesis herald is
represented to receive the
PhD in history

Review

Telavi

2011

The present doctorate thesis is accomplished at the I. Gogebashvili Telavi state University, in the History Department of the faculty of Humanities.

Academic manager: Dodo Chumburidze

The Doctor of historical sciences

Reviewers:

1. Nikoloz Javakhishvili

Academic Doctor of history

2. Lela Saralidze

Academic Doctor of history

The discussion of doctorate thesis will be held in „14/07 2011 at -----
----- at the

I. Gogebashvili Telavi State University, at the meeting of the doctorate thesis council of the faculty of Humanities.

The doctorate thesis can be viewed at the I. Gogebashvili Telavi State University Library.

The abstract was sent in 2011 to ...

The educated secretary of doctorate thesis council

the Dr. of philology, professor:

Nino Kochloshvili

The general characterization of the doctorate thesis

Research issue. In the 20th century the rich historical past of Georgia started to appear to the wide public. The newly established museums played a big role in this appearance. Museums were established in almost every region of Georgia, including Kakheti.

Museums have a great historical, cultural and educational mission in Kakheti region. The collections of these museums reflect diverse material and spiritual culture, and represent the natural development of society throughout history.

Today, as tourism development in Georgia is one of the priorities of the government, museums are perceived as the most important component of cultural tourism.

This research studies the collaboration of scientific foundations and Kakheti region museums into tourism infrastructure, in support of the government's mission. Study of the main museums of the region led us to the conclusion that it's necessary to change the style of work, to use widely the experience of foreign museums, and to plan funding and expositions. It is also necessary to understand scientific, cultural and historical chain which connects to the museum complex according to modern demands. We tried to present the basis of museums' establishment and to review museums that exist in Kakheti to protect the region's prominent historical and cultural heritage. Specifically we review in detail the history of Telavi Historical and Al. Chavchavadze museums from establishment until the current day. The acknowledgment of foreign countries experience in this sphere, the possibility of use of museums' potential, and peculiarity of museum business gave us the opportunity to define the main directions of Kakheti region museums' prospective development.

The focus of the doctorate thesis. This research focuses on the importance of museums' work in a changing time. Museums

hold the cultural heritage of the region and if museums do not function successfully, the history of the particular city or village will be in danger.

A museum is an index of a society's development and it reflects all the processes which occur and transform in societies. We think that by improving museums, the Kakheti population's perception of its history will be transformed. The museums can be an additional intellectual resource for society. A well-organized museum represents a powerful tool in the upbringing of new generations, and rise of their political and cultural level.

Our goal is to research the Telavi Historical and A. Chavchavadze museums' history and plans to develop regional museums' business.

Feasibility of the issue. The research problem is very practical. The study of the history of Kakheti region museums, which is one of the subjects of our research, has a great importance in terms of their future business planning and development. The main point in the study of Telavi Historical and A. Chavchavadze museums is to expand the role of museums in population's social, economical and cultural life.

These problems are very important in terms of Kakheti region cultural heritage preservation and delivering it to future generations.

It is this problem which directed our interest in studying the theme: "The 21st century history of the museums of Kakheti district and perspectives of their development (using the examples of the Telavi Historical Museum and the A. Chavchavadze Tsinandali Museum).

Feasibility of the research topic. The prior importance for modern social and economical development of Georgia is the arrangement of tourism and tourist infrastructure. The development of tourism in Georgia will result not only in improved quality of life and the use of protected territories, but also the expansion of museums' role. Currently museums gain more importance in areas frequented by tourists than ever before. In the modern, quickly

changing economic environment, which places emphasis on competitive and profitable organizations, it is important to change museums' structure to involve new forms of management to keep pace with the competitive environment. With the changes happening elsewhere in society, the expectations of museum visitors have changed. They need unique, comfortable, and attractive museums that provide a high quality of service. In addition to this, our museums' history is unstudied and their potential is unknown for the broader population. This unused potential is quite large. It was this condition that stipulated the topic of recent doctorate thesis, which demands new scientific research and a new approach.

Main goal of the research. The research goal is to understand the current state of Kakheti museums, and to provide practical recommendations for improvement so that they can more effectively teach the Georgian population about their history and culture.

The research goal is to define and specify: 1. the role of museums in educating about Georgian history and culture; 2. The ways, Georgian museums can derive an economic profit from increased tourism, and how to choose their new direction.

New findings on research topic. 1. It is the first time that the history and condition of the Telavi museum and the home-museum of A. Chavchavadze in Tsinandali have been studied in detail. These museums display large collections and exhibits 2. At the same time, this research analyzes and represents the perspectives of tourism development in Georgia, and the proper place of museums in society 3. It also takes into account the experience of foreign museums and provides recommendations for involving Georgian museums in the field of international tourism.

The research bibliography and base of source study. Many interesting historical sources served as the basis for this doctorate thesis. The main sources are archived materials from museum collections, and manuscripts that reflect the rich cultural heritage protected and made available by museums. It also used available

historical research and periodical press materials about the activities of Georgian and foreign museums and their perspectives.

Among the published literature about museums, “Museum Study and Basis of Museum Business” by L. Chilashvili (Tbilisi, 1984) was very significant. The author examines all aspects of museums, taking into account all of their operations. The research helped us to transfer this data on current museums’ activities and to enrich it with scientific-popular work experience that gathered in museum field after the book publication.

The guide-book “The Georgian Museums” by I. Karaia, M. Burchuladze, L. Karaia, S. Tsiskarishvili (Tbilisi, 2006) gives us the information about Georgian museums according to the regions. The guide-book gives the possibility to protect, study, and compare museum funds, and expand the given in research subject matter, and make it deeper.

Lord b., lord G.D. (editor I. Karaia, Tbilisi, 2006) in their book-“The management of museum business”, examines the bases of the management of museum business, and practical experience. The mentioned research helps us to collaborate scientifically and substantiate Kakheti region museums management, and new financial-economical directions.

There are V. Batonishvili, I. Javakhishvili, D. Bakradze, M. Janashvili, E. Takaishvili, N. Berdzenisvili, and other’s researches which help to study Georgian historical antiquities (Kakheti museums’ antiquities as well);

Authors like A. Orbeliani (text edited for publication by G. Javakhishvili) “Telavi”, Tbilisi 1997, worked very productively about Telavi museum complex. The artistic-documental narration impressively revives Telavi spirit and tells us about the sharp changes existed in its reality in the middle of 20th century.

Rcheulishvili L., “Telavi”, Tbilisi 1963. Author describes Telavi development steps, and widely views its significant memorials. There is a special emphasis on Batonis Tsikhe architectural complex. The same author gives us detailed, supported

by historical sources architectural analysis about each construction which are part of Telavi Kings Palace architectural complex.

The used by us reviews of BatonisTsikhe, Telavi and existed in Telavi district historical memorials are “Telavi City”, (Tbilisi, 1979) by Ts. Chikoidze, and “Telavi”.(Tbilisi. 1990) by J. Kharitonashvili.

The significant publication about Telavi historical museums published in periodical press are: “Telavi historical and ethnographical museum” (“The Voice of Collective Farmer”, 1959, #98) by L. Ianvarashvili, “Telavi Side Study Museum” (“The Soviet Art”, 1962, #11) by G. Telia, “For the History of Telavi Historical and Ethnographical Museum” (“The Alazani Gantiadi”, 1968, #27) by G. Melitauri, “The Museum’s Tomorrow” (“The AlazaniGantiadi”, 1974,#95) by N. Iaralov, “Telavi Museum Complex” (“The Omega”, 2003. #8) by L. Giorgobiani, “For the History of Kakheti King’s Palace” (“The Moambe”, 2007, #4) by T. Aldamadze, “St. Nino Church in Telavi” (“The Telavi Museum Moambe”, 2008, #5) by the same author, “For the History of Museum” (“The Moambe”, 2007, #4) by Ts. Amiranashvili, and others.

In the chapter dedicated to A. Chavchavadze home-museum we used following researches: “The Prince Domain in Kakheti 1885-1921”, Tbilisi, 1968. In given literature there is illuminated the history of Kakheti prince domain formation and development.

Khmaladze I., “The Tsinandali harbor, Tbilisi, 1975. There are illuminated notifications about celebrated old and new Tsinandali, the Prince Domain, A. Chavchavadze salon, Tsinandali garden, etc. The final part of the book represents records from museum book of impressions.

G. Bogvelashvili in his researches “Tsinandali” (Tbilisi, 1976) and “Under the Tsinandali Sky” (Tbilisi, 1997) speaks quite widely about the past of Tsinandali, the life of its habitants, concrete heroes, and the history.

In S. Megutnisvili essay “Tsinandali - the Georgia’s Cultural Treasury” (Tbilisi, 2006) the Tsinandali historical past, and the role

of this hearth of culture in creation of Georgian foremost population and development of Georgia's spiritual life is represented distinctly.

In the book of Chavchavadze French mistress Ana Dranse "In Captivity of Shamil" published in 1857 in Paris (translation of M. Tavdishvili, Artanuji, 2010), describes details of Shamil's assault on Tsinandali, and the captured Georgians life in captivity.

The information about the Tsinandali museum was researched through different articles published in periodical edition by: G. Javakhishvili, G. Bogvelishvili, I. xmaladze, O. Kvarackhelia, Z. Alavidze, N. Ratiani, N. Pirveli, T. Dularidze, and others.

Methodological base of the doctorate thesis. Scientific researches about museums' theme, archival records, periodical publications, the museum personnel interviews, and materials from the internet represent the theoretical base of the doctorate thesis. Refining these materials, we used comparative and historical-comparative analysis methods, and sociological research.

The practical importance of the research. Diverse cultural heritage, created for tens of centuries by our ancestors, can be seen in many different artifacts from the wilderness, cities and villages.

Thanks to museums, centuries of Georgian national traditions and cultural heritage centuries are preserved.

The memorials reflecting the historical past of Kakheti have an impressive strength. The samples of art saved in museums are an eloquent index of population and its cultural development. They tell new generations about the creation of ancestors and its heroic historical past. These marvelous achievements of Georgian culture need to be published not only in Georgia, but in foreign countries as well.

The recent research will help the Georgian museums' personnel to renew museum infrastructure and involve it into tourist route, to define museums' perspectives, and create practical strategies to move in these directions.

The research approbation and realization. The analysis of questions of research solitude problems, conclusions,

recommendations was periodically discussed in department meetings. The report was presented at the international symposium in an essay form.

Articles illustrating the main context of the doctorate thesis were published in Georgian, Azeri, and other international scientific-summary collections.

The research content and structure. The total content of research is 187 typed pages. It consists of introduction, sources, literature review, 4 chapters-6 subchapters, conclusion, and the list of used literature and sources. 97 illustrations are enclosed.

The doctorate thesis context. Review of the museums is placed in the introduction of doctorate thesis which connects the study of Georgian culture and its social, cultural and educational role and economic operations. The historical value of research problem is presented here, the problem feasibility is emphasized, the research goals and problems are defined, the practical value of research and its scientific news are formed, the theoretical and methodological bases of research are reviewed, and the labor context is given clearly.

In the first chapter -“The development of Kakheti district museums in 20th century”- 20th Century museums are reviewed according to their establishment and current work.

Both museums house diverse collections. On bases of housed collections, the museums in Kakheti are divided into two groups: 1. the first is historical museums that represent the picture of development of Kakheti. Such museums house artifacts related to humans and society, its economic, cultural, esthetic, and religious aspects of life. The artifacts represent creations of manual labor as well as the artistic inspiration of a culture. This group of museums includes all historical, ethnographic, and side study museums 2. The second is memorial museums. The materials in these museums tell us about the human and social development and about their vital and creative path.

The second chapter - ‘Telavi historical museum’-contains research of museum complex history and its activity.

The first paragraph -“BatosisTsixkhe” architectural complex - illustrates the architectural characteristics, peculiarity, and history of those entire architectural memorials that are parts of the complex. Namely: “Kakhetian kings” memorial Palace, the court church of the Erekle II, the court church of the king Archil, fence with abutments, the Eastern gate, the Western gate, the Erekle II bath house, and a tunnel. The “Batosis Tsixkhe architectural complex can be conditionally divided into two steps. There are Erekle II memorial Palace, the Eastern gate, and the bath house on the first step of the building (1667-1675,-the king Archil reign). The Erekle II court church, fence with a round abutment at the corners, and the Western gate are built on the second step. The wide research of the architectural complex consists of details supported with historical sources, architectural analysis of each building, and the review of artistic-compositional values and noteworthiness according to the time and demands.

The second paragraph - “Palace of Kakhetian king”-represents the research of the history of king’s palace construction and its dating.

Considerations of different researchers related to the palace construction and history are represented here. Namely: V. Batonisvili, L. Rcheulishvili, G. Chubinashvili, T. Aldamidze, Ts. Chikoidze, J. Kharitonashvili, V. Elanidze and others. The very important article is published in 2007 magazine “The Moambe” “Fir the Kakhetian Kings’ Palace History” by T. Aldamidze in 2007. Here the author published the deep and fundamental research about the history of the memorial with analysis supported by historical sources. He made the conclusion that the Palace was built by the Khakheti Muslim ruler, Gavid Amimkuli-khan, who started to rule Kakheti in 1703.

According T. Aldamidze, it’s possible that Gavid Amimkuli-khan took into account the peculiarity of local architecture. L. Rcheulishvili considers that it’s not significant for the Georgian architectural reasoning to build according to a foreign style. After

Christianity was spread in Georgia, on its very first step, or in the 19th Century in home construction, Georgian architects refined and adjusted the foreign architecture to the local style. It was reflected in roofs with crown type arches and square forms of dwellings. It's significant that scholar G. Chubinashvili admitted the square construction of the castles on building styles typical for Kakheti, especially on the side facing Alazani River.

In the third paragraph -“The history of Telavi museum”- the basis of the museum establishment and problems are widely reviewed. It represents detailed research about museum development from its establishment until current day.

The research of Telavi historical museum, which originates in 1927, is conditionally reviewed in three steps. The first step consists of the time period 1027-1950, the second step-1950-1980, and the third from 1985 until the present. These steps cover museum collections, buildings expositions, ruling forms, methods and resources with its characteristic style, and also research of other museum activities.

The third chapter - “Tsinandali Al. Chavchadze house-museum”- tells us about the history of Chavchavadze's wonderful family, 19th century palace, cellar, and garden. The history narrative makes the perfect conception about museum complex from its construction until the present.

In the first paragraph -“The history of A. Chavchavadze house-museum”- the house - museum history, from its inception until the present is represented. Here we learn about the establishment of the Chavchavadze's land and property, their rule, and about the building of the home-museum complex in 1947, protection of collections, expositions, and museum activity.

The second paragraph -“Tsinandali garden”-represents the research of an 18th century Chavchavadze garden.

The historical sources about the Tsinandali garden origin create a clear conception about the garden's artistic-ensemble wholeness. The Tsinandali garden is a vital museum, where there is a

harmonious relationship of beautiful and diverse plant species and architectural-decorative structure of exquisite taste. It's the unique example of landscape composition, where a balanced composition of perspectives, colors, and contrasts is maintained.

In the third paragraph -“The Tsinandali A. Chavchadze home-museum activity”- the home-museum work structure and its constant changes is widely reviewed.

The fourth chapter -“The problems of Kakheti museums and prospective of their development”- underlines the importance of Kakheti region museums in increasing cultural life, and cultural tourism development. It discusses regional problems and also possibilities and recommendations to make museums function more effectively. It reviews the museum's organization, its operations, funding and exhibitions as well as personnel and services for visitors. The named component synthesis gives us a picture of how museums should look in the future.

The conclusions results from the research are enclosed in the doctorate thesis. They reflect those main theoretical data and practical suggestions which are connected to Kakheti region museums' future development prospective.

Conclusions

1. The location and architecture of Telavi historical museum and Tsinandali A. Chavchavadze home-museum are as important to the overall historic value due to the collection of artifacts housed by these museums.

2. To make museums achieve their full potential, it's necessary to eliminate all obstructions that disturb modern functions.

3. One of the main goals of the museums in Kakheti should be to promote their importance and encourage the education of the population.

4. Museums face difficulties because their legislative base doesn't collaborate with museum business. In spite of work on

The mentioned problems, of course lead us to particular problems which appear in museums' work. Museums still use old methods that don't enable them to implement and carry out new management methods, technologies. The marketing functions which should be focused on social and educational programs don't function in museums. And these are sectors which should carry out the mission of the museum. The museum collections are in poor condition and funds and tickets are all managed without the use of modern technology. Museums exhibits are outdated and unchanged for several decades.

5. The subsidies made by government are mainly rated on personnel wages and economic expenses which are not enough to organize material-technological base. These problems for their part are reflected in society and visitors alienation.

Each museum and its personnel should contribute to this problem's solution. First of all they should make museums accessible to the whole community. This is achievable through proper management, the creation of proper conditions according to local visitor demands.

6. Museum businesses require reorientation according to the visitors' demands. And museum's expanding sphere needs to be more formally organized.

7. It's impossible to protect, keep, and study collections, do education programs without properly arranged management system. Without this it's very possible to lose the contact between museums and society, and endanger museums' existence.

8. Museums need to be run more like a business. This will enable them to establish themselves in a competitive environment where museums struggle for their existence.

9. To solve Kakheti region museums problems we reasonably observe the necessity of creation of regional museums union, and to keep the independence of each museum in it. We believe that the

10. Problems with the museum's work require a new united management system, new forms, and their implantation. This will help museums to refresh old system and adhere to new international standards. Of course each museum will respond to innovations in their own way, but every new event should be subordinated to the common management system. All management components have to be oriented towards mutual cooperation between museums and society.

11. Museum management has to take social and economical responsibilities in communications and technology to solve economical, organizational, and legal problems. In this case management represents a tool of society's cultural service. For this it's necessary to arrange the proper infrastructure, and make agreement between social, political, pedagogical, and psychological goals.

The goal of museum management should be the simplification of decisions, which will lead museums to realize its goals.

12. The director has to be the main initiator of planning and carrying out of museums activities. He/she should use optimally all resources, manage effectively museums' daily work process, and distribute financial, human, and technological resources properly. Also, the director has to plan museums' strategic and creative labor, encourage and motivate personnel, and support museums' effective development. The manager should make hire the right people and make sure they have the tools then need to do their job effectively.

13. Museums should have general plan designed for several years which describes in detail the museum's work.

Because museums in the 21st Century face constant change, it's necessary to unite people of different educational backgrounds and skills. This will serve many functions. New requirements make old traditional methods inflexible and useless. The new management method should represent effectively the peculiar syntheses, in which scientific, economical, educational, juridical, and managerial elements will be correlated with technology. It's necessary for museums to hire the right new staff and train existing staff members to maintain high quality exhibits and services.

14. Museums should arrange their own active educational environment as for their personnel as for visitors. Thereafter, for museum professional management it has to be essential to carry out the strategy of each personnel professional development.

15. To get closer to 21st century museum structure, it's necessary to have volunteers and friends clubs, which will have a wish to support museums morally and financially.

16. Scientific sections should necessarily function in museums, activity of which will be closely connected with funds collecting and protection, and scientific-educational work.

The wide ranged educational programs should have workshops, educational courses, lectures, films, concerts, dedicated to particular groups lessons, excursions, seminars, symposiums, etc. These arrangements can be planned beforehand, or spontaneously created right in museum halls. For example, it's possible to vitalize the daily life of region according to the specific character and context of collections in regional museums. In memorial museums it's also possible to creatively display the life of inhabitants of museum, bringing history to life.

17. Museums have to be focused especially on children's programs for it is they who become potential visitors in the future. Museums should work actively with schools, because students groups are the most active visitors.

18. The main form of communication between museums and visitors is through the presentation of exhibits. In order to

19. In case of popularization of Kakheti region history and culture, museums should arrange mobile exhibitions throughout Georgia as well as internationally. This encourages people's interest in visiting museums.

20. It's necessary to consider the storage and protection of artifacts to prolong their life. This means providing appropriate conditions for keeping and exhibiting them (temperature and correlative humidity regulation, air filtration, light, parasites, care, etc.)

21. The goal of museums has to be keeping, protecting and managing valuable information.

22. It's reasonable to implant in museum activity different web systems which enable museum personnel to place e-mails, reports, on them, share and get information with one another and with different organizations, or persons. This will save their time and make work more organized and profitable.

23. Museums should interpret those modes which correlate with introducing their collections and activities. It should support visitors with hall names, themes, inscriptions and texts for stands, spectrum of given information (date, author, source, lot number, present, description, usage, etc).

This information helps orient the visitor and spark their curiosity. The orientating information quality level is crucial for it is in direct relation with income.

24. Museums should have a guidebook to familiarize the visitor with the museum's work and exhibits. The guidebook design should not only attract visitors, but also give the concrete and clear information about the museum and its exhibits.

25. The museum marketing has to be in the close relation with audience expansion so it can increase its number of visitors. The

26. To answer visitors' demands, museums should focus not only on the subjects, but also on human resources through the development of their managerial skills. Museums have to understand, that the customer service component is very important, as visitors respond immediately to any negative element. This can cause the number of visitors to decrease.

It is especially significant for personnel to understand the importance their work has on the impressions of visitors.

27. On economical point of view tourism is museum's main source of income. Aside with foreign tourists' interest in region, it's significant that Georgians are taking more interest in tourism as well. They are interested in learning more about their culture in their free time. The demand for tourism is increasing, both in Georgians and international visitors.

Museums have to offer to society an attractive and convenient environment, to encourage the visitor to spend more time in museums.

28. Museums should offer to their visitors not only masterpieces, but also places for relaxing, shops, cafes, restaurants, and different entertainment. This will become an extra source of income for museums.

29. It will be very profitable for museums to embrace the culture of area rent for different particular events. This will be the guarantee of close cooperation with visitors and potential sponsors. Holding of family parties, weddings, business, political, and professional events strengthens the bond between museums and society. This strengthens the museum's position in society, and at the same time, it still remains prestigious for the same society. This supports museums to become open, profitable, and "vital"

30. Museums are the indicator of society's high level of development. It reflects perfectly all those processes that take place in the country. Presumably, the consciousness of museums' importance will become the index of high "life standards" and an additional intellectual source for the Kakheti region's population. Well-organized museums represent a powerful tool of new generations' upbringing, and the increase of their political and cultural level. Museums must try to speak with society in language that is understandable for the people. Museum work has great potential in Georgia generally and Kakheti specifically. From this point of view, it's important for Kakheti region museums to understand and manage scientifically this particular process.

The main themes of doctorate thesis is published by author in next publications

1. Problems and Development Prospects of Museums in Kakheti Region” - Studies in the New and Recent History, #1(9), Publisher”Universali”, Iv. Javakhishvili Institute of History and Ethnography, Tbilisi, 2011, (In Georgian).

2. “History and Development Prospects of Tsinandali Al. Chavchavadze House Museum Based on the Newly Embraced Management Practices” – Proceedings of the 2nd International Symposium of Georgian Arts, The Caucasus: Georgia on the Crossroads, Tbilisi, 2011. (In English).

3. “For the issue of Importance of Georgian Historical Museums” - Scientific News, Ganja State University, Ganja, 2010, (In Russian).

4. “History and Development Prospects of Tsinandali Al. Chavchavadze House-Museum” – Studies in the New and Recent History, #2(6), Publisher”Universali”, Iv. Javakhishvili Institute of History and Ethnography, Tbilisi, 2009, (In Georgian).

5. “History and Development prospects of Telavi State Museum of History and Ethnography” – Problems of the Modern and Contemporary History #1(5), 2009, Publisher”Universali”, Iv. Javakhishvili Institute of History and Ethnography, (In Georgian).

gamomcemloba `universali~

Tbilisi, 0179, i. WavWavaZis gamz. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22
30

E-mail: universal@internet.ge